

Selonteko pohjoismaisesta kieliyhteistyöstä ja kielipoliittisen julistuksen seurannasta

1. Tiivistelmä

Tämä on järjestyksessä kuudes Pohjoismaiden ministerineuvoston selonteko, joka käsittelee ”Pohjoismaisen kielipoliittisen julistuksen” (jäljempänä kielijulistus) seurannasta. Kielijulistuksen seurannasta on aiemmin jätetty selonteot Pohjoismaiden neuvoston istunnoissa vuosina 2009, 2011, 2013, 2015 ja 2018. Selonteossa esitellään toimintaa, jota kielialalla on tehty edellisen selonteon jälkeen.

Kielijulistuksessa kuvataan pitkän aikavälin kielipoliittisia tavoitteita, jotka koskevat Pohjoismaiden yhteiskuntien toimintaa ylläpitäviä kieliä: fääriä, grönlantia, islantia, norjaa, ruotsia, saamelaiskieliä, suomea ja tanskaa. Kielijulistuksen seurantavastuu on kansallinen, eikä julistus ole oikeudellisesti sitova. Lainsäädäntö, julkiset sitoumukset, painotukset ja toimenpiteiden priorisointi ja rahoitus voivat siten vaihdella viidessä Pohjoismaassa sekä Ahvenanmaalla, Färösaarilla ja Grönlannissa.

Päävastuu pohjoismaisesta kieliyhteistyöstä on koulutus- ja tutkimusministerineuvostolla (MR-U), joten selonteko painottuu MR-U:n rahoittamiin panostuksiin. Koulutusala ei ole kuitenkaan ainoa sektori, joka tulee kielialan kannalta merkityksellistä toimintaa. Myös kulttuuriministerineuvostolla (MR-K) on sektorivastuu kieliyhteistyöstä, ja muutkin ministerineuvostot toteuttavat pohjoismaisen kieliyhteistyön kokonaiskuvan kannalta merkityksellisiä panostuksia. Tässä selonteossa esitellään siten olennaisia panostuksia, joita rahoittavat pohjoismainen lapsi- ja nuorisoyhteistyön komitea NORDBUK, työelämäalan ministerineuvosto (MR-A), pohjoismaiset yhteistyöministerit (MR-SAM) sekä pakolaisten ja maahanmuuttajien kotouttamista koskeva pohjoismainen yhteistyöohjelma. Lisäksi selonteossa esitellään viittä kieliin liittyvää teemaa, joita valotetaan lisää selonteon liitteinä olevissa maaraporteissa.

Covid-19-tartuntojen leviämisen estämiseksi on asetettu matkustus- ja kokoontumisrajoituksia, joiden vuoksi osa vuodeksi 2020 suunnitellusta kielitoiminnasta on lykätty vuoteen 2021.

2. Johdanto

Kaikkia kieliä pidetään Pohjolassa samanarvoisina, mutta niiden rooli vaihtelee. Pohjoismaiden kansalliskieliä ovat islanti, norja, ruotsi, suomi ja tanska. Nämä kielet ylläpitävät yhdessä fäärin, grönlannin ja saamelaiskielten kanssa Pohjolan yhteiskuntia. Läheistä sukua olevien ja keskenään ymmärrettävien naapurikielten norjan, ruotsin ja tanskan välillä vallitsee pohjoismainen kieliyhteys. Erilaisilla kansallisilla vähemmis-

tökielillä ja Pohjolan viittomakielillä on erityisasema. Pohjolan kielelliseen monimuotoisuuteen sisältyy lisäksi useita ei-pohjoismaalaisia kieliä, jotka ovat tulleet Pohjolaan vuosien saatossa.

Kielijulistuksen tavoitteena on,

- että jokainen pohjoismaalainen osaa lukea ja kirjoittaa sitä kieltä tai niitä kieliä, jotka hänen asuinalueellaan ylläpitävät yhteiskunnan toimintaa
- että kaikki pohjoismaalaiset voivat kommunikoida keskenään ensisijaisesti jollakin skandinaavisella kielellä
- että kaikilla pohjoismaalaisilla on perustiedot kielellisistä oikeuksistaan ja Pohjoismaiden kielellisestä tilanteesta
- että kaikilla pohjoismaalaisilla on erittäin hyvät tiedot vähintään yhdessä kansainvälisesti merkittävässä kielessä ja hyvät tiedot jossakin muussa vieraassa kielessä
- että kaikilla pohjoismaalaisilla on yleistietoa kielestä ja sen käytöstä.

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi kielijulistuksessa mainitaan neljä aihealuetta, joihin työssä keskitytään:

- *Kielten ymmärtäminen ja tuntemus*, mukaan lukien naapurikielinäkökulman vahvistaminen norjan-, ruotsin- ja tanskanopetuksessa sekä opetettaessa skandinaavisia kieliä vieraana kielenä. Pohjolan yhteiskuntia ylläpitävien kielten tulee lisäksi saada näkyvyyttä julkisessa tilassa (elokuviissa ja televisiossa), ja näillä kielillä tehtyjä kirjoja, sanakirjoja sekä kieliteknologiaratkaisuja on oltava saatavissa.
- *Rinnakkaiskielisyys*, mukaan lukien englannin ja Pohjolan kielten välinen sekä Pohjolan kielten keskinäinen rinnakkaiskielisyys.
- *Monikielisyys*, mukaan lukien lakisääteisten vähemmistökielten vahvistaminen sekä viittomakielen vahvan aseman säilyttäminen.
- *Pohjoismaat kielellisenä esikuvana*, mukaan lukien viranomaisten kielenkäyttöön liittyvä työ sekä pohjoismainen kieliyhteisömalli ja kieliyhteistyö.

MR-U käynnisti vuonna 2019 prosessin, jonka tavoitteena on tunnistaa kieliyhteistyöhön liittyvät yhteispohjoismaiset edut. Prosessin perusteella harkitaan kielijulistuksen uudistamista.

3. Yhteistyö

Pohjoismaiden ministerineuvoston visiona on, että Pohjolasta tulee maailman kestävin ja integroitunein alue vuoteen 2030 mennessä. Pohjoismaisen yhteistyön tulee edistää sitä, että Pohjola on vihreä, kilpailukykyinen ja sosiaalisesti kestävä alue. Pohjoismaiden ministerineuvosto on määritellyt osana tätä visiota 12 tavoitetta, joista varsinkin tavoitteet 8 ja 11 ovat merkityksellisiä kieliyhteistyön kannalta. Pohjoismaalaisten tulee kokea, että pohjoismainen yhteistyö on heitä varten ja että he voivat osallistua siihen. Panostukset, jotka edistävät kielitaitoa, yhteistä kulttuurista viitekehystä, kulttuurista ymmärrystä ja liikkuvuutta oppilaitosten välillä sekä työmarkkinoilla, auttavat osaltaan luomaan integroitunutta aluetta.

Pohjoismaisen kieliyhteistyön tulee tukea soveltuvia kansallisia toimia. Vuonna 2018 päätettiin, että MR-U:n kieliyhteistyössä otettaisiin jatkossa aiempaa enemmän esiin

teemoja, jotka ovat tärkeitä jäsenmaiden kielipolitiikassa. Vuonna 2019 MR-U hyväksyi sektorin uuden yhteistyöohjelman. Siitä ilmenee, että kieliyhteistyön tulee lisäksi auttaa

- vahvistamaan pohjoismaisia kieliä koskevaa tunnettuutta ja tietoa (yhteiskunnan toimintaa ylläpitävät kielet, viittomakielet ja kansalliset vähemmistökielet) sekä tietoa kielen ja kulttuurin, identiteetin ja yhteiskunnallisen yhteenkuuluvuuden yhteyksistä
- keskittyä kielipoliittisiin haasteisiin, jotka syntyvät viestinnän ja kielenkäytön muutoksista erityisesti lasten ja nuorten parissa
- vahvistaa lasten ja nuorten vastavuoroista ruotsin, norjan ja tanskan ymmärtämistä muun muassa edistämällä puhutun kielen ymmärtämistä.

Tämän saavuttamiseksi MR-U pyrkii vahvistamaan tiedon- ja kokemustenvaihtoa ajankohtaisista kielellisistä teemoista.

Pohjoismaiden neuvosto suhtautuu MR-U:n yhteistyöohjelmasta vuonna 2019 tekemässään mietinnössä myönteisesti siihen, että yhteistyö koskee Pohjolan kaikkia yhteiskunnan toimintaa ylläpitäviä kieliä ja että se keskittyy kielen ja kulttuurin väliseen yhteyteen sekä uusien viestintätapojen vaikutukseen lasten ja nuorten kielenkäytössä.

Myös MR-K keskittyy etenkin lasten ja nuorten keskinäiseen kielten ymmärtämiseen Pohjoismaissa. Tavoitteena on vahvistaa kulttuurista ja kielellistä ymmärrystä, joka tukee liikkuvuutta ja yhteishenkeä yli maarajojen, sekä yhteisymmärrystä, luottamusta, yhteenkuuluvuutta, kehitystä ja innovatiivisuutta koko alueella. Kieli- ja kulttuuriosaaminen mainitaan myös pohjoismaisena kilpailuetuna. MR-K valmistelee parhaillaan uutta yhteistyöohjelmaa, joka on voimassa vuodesta 2021 eteenpäin. Se sisältää myös kulttuurisektorin kieliyhteistyötä koskevia tavoitteita. Ministerineuvoston vuosien 2021–2024 toimintasuunnitelmassa on kirjaus erityispanostuksesta lasten ja nuorten pohjoismaisen kieli- ja kulttuuriosaamisen vahvistamiseen. Panostus vahvistaa muun muassa kieli- ja kulttuuriohjelma Voltia.

4. Tulokset

Pohjoismaiden neuvoston kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti selonteossa raportoidaan aihealueista, joilla on toteutettu tai käynnistetty merkittäviä pohjoismaisia toimia. Kaikista selonteon aihealueista ei näin ollen raportoida. Sama koskee maaraaportteja, joissa esitellään kahden viime vuoden aikana toteutettuja tai käynnistettyjä toimia. Maaraportit ovat kokonaisuudessaan selonteon liitteinä.

Pohjoismainen kieliyhteistyö

Kielialan pohjoismainen yhteistyö toteutuu hankkeiden, verkostotoiminnan ja tukijärjestelmien kautta. Varsin suuri osa Pohjoismaiden ministerineuvoston koko budjetista menee panostuksiin, joilla on merkitystä kielialan yhteistyölle, ja varat tulevat useilta eri sektorilta.

Kielten ymmärtäminen ja tuntemus

Kielten ymmärtäminen ja tuntemus on laaja-alainen aihealue, johon sisältyy useiden ministerineuvostojen toimia.

Koulutus- ja tutkimusministerineuvosto (MR-U)

MR-U järjesti vuonna 2019 Pohjolan kieliä käsitelleen teemakeskustelun, jonka aiheita olivat muun muassa kielten ymmärtäminen, englannin vaikutus Pohjolan kieliin, uudet tekniikat ja vuorovaikutteiset sosiaalisen median kanavat, nuorisokulttuuri ja populaarikulttuurin rooli sekä laadukkaan kieltenopetusmateriaalin tärkeys. Ministerikokous oli myös lähtölaukaus kieliyhteistyöhön liittyvien yhteispohjoismaisten etujen tunnistamiselle. Tulevassa työssä ei toteuteta ainoastaan poliittista prosessia asiantuntijakuulemisineen, vaan lisäksi kuullaan nuoria.

Nordplus-ohjelma ja islantilainen Samfés-nuorisojärjestö järjestivät työhön nivoutuvan kieliaiheisen nuorisokonferenssin marraskuussa 2019. Konferenssiin osallistui 78 nuorta koko Pohjolasta. Tiiviin kaksipäiväisen yhteistyön jälkeen nuoret esittelivät suosituksensa MR-U:n islantilaiselle puheenjohtajalle. Nuoret korostivat muun muassa sitä, että kielikiinnostukseen vaikuttaa merkittävästi mahdollisuus kohdata muualta Pohjolasta tulevia nuoria. Suositukset esiteltiin suullisesti kaikilla Pohjoismaiden yhteiskuntia ylläpitävillä kielillä sekä kirjallisesti englanniksi, joka oli konferenssin työkieli. Tämä valinta oli välttämätön yhteispohjoismaisen osallistumisen varmistamiseksi.

Nuorten keskuudessa on tehty myös pohjoismaisen kyselytutkimus kielenkäytöstä ja kieliasenteista vuonna 2020. Tutkimus sivuaa muun muassa kieliyhteyden merkitystä Pohjolan integraatiolle ja pohjoismaiselle identiteetille, ja siinä korostetaan pohjoismaisten kulttuurielämysten ja pohjoismaalaisten kohtaamisen tärkeyttä. Tutkimusraportti julkistetaan syksyllä 2020.

Program for sprogkurser -ohjelmatoiminta

Ohjelma koostuu useista eri kohderyhmille suunnatuista kurssityypeistä, joiden kaikkien tavoitteena on Pohjoismaiden kielten ja kulttuurien taito ja tuntemus. Kielikurssit ovat raportoineet saavansa kauttaaltaan hyvin myönteisiä arvioita. Osa yliopisto-opiskelijoille ja lukio-opettajille suunnatuista kursseista on toteutettu vuonna 2020 uusimuotoisina ja sisällöltään uudistettuina etäkursseina, mutta ohjelman muita osia joudutaan lykkäämään matkustusrajoitusten kumoamiseen saakka.

[Nordkurs](#)-kurssit ovat yliopistojen tarjoamia Pohjoismaiden kielten, kulttuurin ja kirjallisuuden kesäkurseja. Kursseista saa 10 opintopistettä, ja niitä tarjotaan fääriksi, grönlanniksi, islanniksi, norjaksi, ruotsiksi, suomeksi, suomenruotsiksi ja tanskaksi. Saamen kurssia ei tarjota, koska toistaiseksi ole löytynyt yhteistyökumppania, joka pystyisi kurssin järjestämään. Nordkurs-toiminta alkoi 1960-luvun alkupuolella. Kursseilla on erityinen merkitys, koska pienten kielten opetus on ahtaalla Pohjoismaiden monissa korkea-asteen oppilaitoksissa.

[Nordspråk](#)-verkostossa mukana olevat yhdistykset edustavat pohjoismaisia äidinkielenopettajia ja opettajia, jotka opettavat pohjoismaisia kieliä vieraana kielenä. Nordspråk tarjoaa kirjallisuuteen, kulttuuriin ja didaktiikkaan liittyviä kursseja ja konferensseja peruskoulu- ja lukio-opettajille sekä opettajankouluttajille. Yhdistyksillä on ammattilehtiä, joiden artikkeleissa ja teemanumeroissa julkaistaan pohjoismaista sisältöä. Nordspråk on ollut toiminnassa 1970-luvun alkupuolelta lähtien.

”Pohjoismaiset helmet” -verkosto järjestää Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoituksella kursseja opettajaopiskelijoille, jotka eivät kuulu Helmet omistavien kahdenvälisen kulttuurirahastojen rahoittaman kurssitoiminnan piiriin. Helmet on yhteisnimitys useille Norjassa, Suomessa ja Tanskassa toimiville kahdenvälisille kulttuurirahastoille, jotka ovat jo vuosikymmenten ajan tarjonneet kursseja opettajille, opettajankouluttajille ja opettajaopiskelijoille. Helmet tekevät yhteistyötä Biskops-Arnön pohjoismaisen kansanopiston kanssa. Suomessa Hanasaaren kulttuurikeskus hallinnoi kansallista Svenska nu -kieli- ja kulttuuriohjelmaa, joka on saanut aiemmin EU:n kielipalkinnon.

[Pohjoismaiset kielipilotit](#) perustettiin vuonna 2007, ja kyseessä on täydennyskoulutus norjan-, ruotsin- ja tanskanopettajille, jotka haluavat vahvistaa naapurikielididaktiikan osaamistaan ja toimia sen jälkeen lähikollegojensa resurssihenkilöinä. Kielipilottikoulutukseen osallistuu peruskoulu- ja lukio-opettajia. Hankepäällikkö on saanut kielipilotityöstään aiemmin EU:n kielipalkinnon.

Nordplus

MR-U:lla on kieliyhteistyöhön varatun budjettikohdan lisäksi [Nordplus](#)-ohjelma. Se on Pohjoismaiden ministerineuvoston suurin ohjelma, joka keskittyy elinikäiseen oppimiseen, koulutukseen, liikkuvuuteen ja kieliin. Nordplus koostuu viidestä alaohjelmasta, joista yksi keskittyy Pohjolan yhteiskuntia ylläpitäviin kieliin. Ohjelmasta tuetaan muun muassa opetusmateriaalien ja verkkoresurssien kehittämistä sekä konferenssien ja työpajojen järjestämistä. Teemoista voidaan mainita naapurikielten ymmärtäminen, kielenopetus, viittomakielet ja selkokieli. Alaohjelmaan vuonna 2018 tehdyt muutokset (joilla sallittiin muun muassa kahdenvälinen yhteistyö, hankkeiden tukeminen jopa 75-prosenttisesti sekä tuen käyttäminen palkkoihin ja palkkioihin) näyttävät lisännen hakijamääriä.

Kielten ymmärtäminen ja liikkuvuustoiminta tukevat toisiaan. Muiden pohjoismaalaisten tapaaminen luo sosiaalisia suhteita, jotka ruokkivat kiinnostusta naapurimaiden kieliin ja kulttuureihin. Kielitaito ja kielten ymmärtäminen taas helpottavat liikkuvuustoimintaa. Nordplus tukee vuosittain tuhansia kaikkien ikäryhmien liikkuvuusaktiviteetteja koko Pohjolassa ja Baltian maissa. Nordplus Junior -ohjelmassa on lisäksi varoja, jotka on kohdennettu nimenomaan kieliin liittyvään liikkuvuustoimintaan. Muutkin Nordplus-alaohjelmat tukevat kielinäkökulmasta merkityksellistä hankke- ja liikkuvuustoimintaa. Esimerkiksi Nordplus Aikuiskoulutus -ohjelmasta tuetaan aikuisten kotouttamiseen tai osallisuuteen liittyviä kielihankkeita.

Tanska asettaa käyttöön varoja, joiden turvin Saksan Etelä-Schleswigin tanskankielistä vähemmistöä opettavat oppilaitokset voivat osallistua Nordplusin tukemiin kehityshankkeisiin, verkostoihin ja liikkuvuustoimintaan. Tämä koskee erityisesti Nordplus Pohjolan kielet- ja Nordplus Junior -ohjelmia.

Kulttuuriministerineuvosto (MR-K)

Kulttuurisektori edistää kielten ymmärtäminen ja tuntemus -aihealuetta kulttuurilaitosten toiminnan sekä useiden tukijärjestelmien avulla.

Volt

[Volt](#) on enintään 25-vuotiaille suunnattu lasten ja nuorten kulttuuri- ja kieliohjelma. Ohjelmasta tuetaan hankkeita, jotka ruokkivat kiinnostusta muiden Pohjoismaiden taiteeseen, kulttuuriin ja kieliin. Keskiössä on lasten ja nuorten oma taide-, kulttuuri- ja luova toiminta. Volt arvioitiin vuonna 2019, ja tulokset olivat myönteisiä. MR-K päätti arvioinnin pohjalta uudesta kolmivuotisesta ohjelmakaudesta 2020–2022. Ohjelmaa hallinnoi Pohjoismaiden kulttuuripiste (NKK). NKK toteutti vuonna 2019 ylimääräisen Volt-tiedostuspanostuksen muun muassa sosiaalisessa mediassa. Kampanja johti siihen, että puolet vuoden hakijoista oli uusia ja että hankkeita toteutetaan koko Pohjolassa.

Saamelaisneuvosto

Tukemalla [Saamelaisneuvostoa](#) kulttuurisektori edistää saamelaisen kulttuurin leviämistä saamelaisalueella yli maarajojen. Työn perusolottuvuutena on saamelaiskielten ja saamelaisalueen muiden kielten käyttö. Saamelaisneuvoston kirjallisuuspalkinto auttaa tekemään tunnetuksi saamelaiskielillä kirjoitettua kirjallisuutta.

Pohjoismainen elokuva- ja televisiorahasto

[Pohjoismaisen elokuva- ja televisiorahaston](#) tehtävänä on parantaa pohjoismaisten elokuvien ja tv-draamojen laatua ja lisätä niiden katsojamääriä. Rahasto markkinoi ja tukee taloudellisesti pohjoismaisten yhtiöiden elokuva- ja televisiotuotantoja sekä elokuvien jakelua ja alan kehittämistä. Rahastosopimuksen osapuolina ovat kulttuuriministerineuvosto, viiden Pohjoismaan elokuvaseätiöt ja -instituutit sekä 16 pohjoismaista tv-kanavaa. Pohjoismaiden kielillä tehtyjen elokuva- ja televisiotuotantojen jakelu sekä pohjoismaisten pitkien elokuvien, draamasarjojen ja dokumenttien tukeminen auttavat lisäämään kiinnostusta naapurimaiden kieliin ja kulttuureihin, mikä luo perustan kielten ymmärtämisen paranemiselle.

NORDBUK

Kielet eivät ole julki lausuttu painopistealue [Norden 0–30 -tukiohjelmassa](#), mutta ohjelmasta voivat saada tukea myös kielihankkeet, jotka täyttävät muutkin tukiehdot. Ohjelma tukee lasten ja nuorten omaa järjestäytymistä, vaikuttamista ja osallisuutta sekä edistää Pohjolan lapsi- ja nuorisjärjestöjen välistä kokemustenvaihtoa ja verkostoitumista. Tukea voidaan myöntää kulttuuriseen, poliittiseen ja/tai sosiaaliseen toimintaa, joka on kokonaan tai osittain enintään 30-vuotiaiden lasten ja nuorten järjestämää tai joka on suunnattu heille.

Työelämäalan ministerineuvosto (MR-A)

[Nordjobb](#) pyrkii lisäämään nuorten liikkuvuutta pohjoismaisilla työmarkkinoilla sekä vahvistamaan siten Pohjoismaiden keskinäistä kulttuurista ja kielellistä ymmärrystä. *Nordjobbareille* tarjottavaan kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaan sisältyy siksi yleensä opetusta, joka tukee pohjoismaisten kielten ymmärtämistä. Nordjobb on painottanut perinteisesti skandinaavisia kieliä. Sektori teetti kuitenkin vuonna 2020 analyysin siitä, miten se voisi parhaiten kehittää liikkuvuuspanostustaan. Yhtenä päätelmänä oli, että liikkuvuuspanostukseen voitaisiin hyvin sisällyttää mahdollisuus käyttää englantia, jotta skandinaavisten kielten puutteellinen taito ei jättäisi ulkopuolelle nuoria, jotka haluavat saada työkokemusta pohjoismaisesta naapurimaasta. Suositus on sisällytetty Nordjobbin uuteen toimeksiantoon vuosiksi 2021–2023.

Yhteistyöministerit (MR-SAM)

Norden-yhdistysten liitto (FNF) pyrkii edistämään koulujen välistä pohjoismaista yhteistyötä ja vahvistamaan naapurikielten ymmärtämistä. Tämä tapahtuu [Norden i Skolan](#) -portaalin kautta. Tavoitteena on kasvattaa portaaliin rekisteröityneiden opettajien lukumäärä 20 000:een vuoden 2020 loppuun mennessä sekä vastata opettajien ja oppilaiden tarpeisiin, jotka liittyvät portaalin toiminnallisuuksiin ja nykyisen materiaalin päivittämiseen.

Norden i Skolanin rahoitukseen kohdennettiin yhteistyöministerien budjetissa miljoona Tanskan kruunua vuonna 2020 osana Pohjoismaiden neuvoston kanssa tehtyä budjettikompromissia. Toimeksiannon toteutuksesta tehdään arviointi syksyllä 2020. Tarkoituksena on selvittää, voitaisiinko FNF:lle antaa entistä pitkäjänteisempi toimeksianto, jonka tarkoituksena on tukea lasten ja nuorten kykyä ymmärtää pohjoismaisia kieliä, ja saada siten jatkuvuutta FNF:n työhön. MR-SAMin vuoden 2021 budjettiehdotuksessa on varattu rahoitusta tähän tarkoitukseen.

MR-U:n vuoden 2020 budjetissa osoitettiin lisäksi 100 000 Tanskan kruunua yksivuotiseen tiedotuspanostukseen yhteistyössä Program for sprogkurser -ohjelmatoiminnan kanssa sekä 200 000 Tanskan kruunua ilmastoaiheiseen pohjoismaiseen kouluchatiin.

FNF on niin ikään hakenut ja saanut Norden i skolanille huomattavaa tukea Nordplus Pohjolan kielet -ohjelmasta vuosina 2019 ja 2020.

Monikielisyys

Pohjolan kielet ovat eri yhteyksissä ahtaalla englannin sekä uusien tekniikoiden ja mediakanavien vaikutuksesta. Tämä koskee varsinkin Pohjolan pieniä kieliä, joita voivat uhata myös käyttäjämäärältään suuremmat pohjoismaiset kielet.

Pohjoismaiden kieliyhteisöistä ja kansalaisista tulee lisäksi koko ajan monikielisiä.

Koulutus- ja tutkimusministerineuvosto (MR-U)

Vuosina 2019–2021 toteutetaan monialainen panostus, jossa valotetaan kulttuurin ja koulutuksen roolia Pohjolan pienten kielten elvytyksessä ja vahvistamisessa. Koulutus- ja kulttuurisektorien yhdessä kehittämä panostus on jatkoa Ruotsin puheenjohtajakaudella vuonna 2018 toteutetulle kulttuurialan hankkeelle. Tarkoituksena on lisätä pienten kielten elvytykseen ja vahvistamiseen liittyvää tietämystä, kiinnostusta ja osaamista. Panostuksella pyritään

- vahvistamaan kansallisia vähemmistökieliä ja käyttäjämäärältään pieniä pohjoismaisia kieliä
- kehittämään monialaista pohjoismaista kieliyhteistyötä
- vahvistamaan pohjoismaisen kielipoliittisen julistuksen tavoitteiden kansallista seuranta.

Panostuksen aloituskonferenssi järjestettiin marraskuussa 2019. Elokuussa 2020 järjestettiin lisäksi verkkoseminaari kieliteknologian tarpeellisuudesta, kytköksistä kieli- ja vähemmistöpolitiikkaan sekä siitä, miten kieliteknologian erilaisia haasteita voidaan ratkaista. Verkkoseminaarin järjestäjäkumppanina oli Tromssassa toimiva Norjan arktinen yliopisto. Panostuksessa laaditaan myös käsikirja, joka kuvaa pienten kielten elvytystyön menestystekijöitä ja parhaita käytäntöjä. Käsikirjatyön käynnistämiseksi järjestettiin kaksipäiväinen sähköinen tutkijatyöpaja lokakuussa 2020. Panostukseen liittyvä työryhmä on tunnistanut työn keskeiseksi teemaksi kulttuurin ja koulutuksen roolin lisäksi myös kieliteknologian. Panostuksen hallintoelimenä toimii Ruotsin kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos.

Pohjoismaiden kielilautakuntien verkosto

Pohjoismaiden kielilautakuntien verkosto koostuu kielipolitiikan kansallisista asiantuntijaelimistä, ja verkoston puheenjohtajuus kiertää samassa järjestyksessä kuin Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuus. Verkostolla on vuotuisia verkostotapaamisia, minkä lisäksi se järjestää joka toinen vuosi Nordiska språkmöte-konferenssin ja julkaisee siitä raportin. Färsaarilla vuonna 2018 pidetyn konferenssin jatkoksi ilmestyi vuonna 2019 julkaisu sosiaalisen median kielestä. Grönlannissa vuonna 2019 pidetyn verkostotapaamisen pääaiheena oli kieliteknologia. Vuoden 2020 Språkmöte-konferenssissa oli määrä käsitellä Pohjolan kieliä ja kieliteknologiaa, mutta konferenssi on lykätty matkustusrajoitusten vuoksi vuoteen 2021. Verkosto vaihtaa kokemuksia ja on hyväksynyt uuden strategian vuonna 2020. Strategian teemoina ovat kielipolitiikka, monikielisyys, terminologia ja ammattikielet, uudissanat, selkokieli sekä kieliteknologia sekä leksikografiset resurssit.

Viittomakieli

Pohjoismainen viittomakieliverkosto (NTN) keskittyy Pohjoismaiden ministerineuvoston lapsi- ja nuorisoyhteistyön monialaiseen strategiaan, jota toteutetaan vuosina 2016–2022. Strategian tavoitteena on, että Pohjola on *maailman paras paikka lapsille ja nuorille – myös viittomakielisille lapsille*. NTN:llä on vuosina 2019–2020 kolme pohjoismaista lapsi- ja nuorisopanostusta:

- Verkosto laatii katsaustutkimuksen lasten viittomakielen opetuksen saataavuudesta Pohjoismaissa, jotta saataisiin koottua tietoa lasten mahdollisuudesta oppia viittomakieltä. Raportti laaditaan yhteistyössä Norjan OsloMet-yliopiston tutkijoiden kanssa, ja se valmistuu vuonna 2020.
- Pohjoismaiden viittomakielilainsäädännössä on maakohtaisia eroja. Verkosto laatii siksi raportin, josta saa yleiskuvan maiden tilanteesta. Painopiste on siinä, miten kansallinen lainsäädäntö edistää tai ehkäisee lasten viittomakielen oppimista.
- Verkosto julkistaa vuonna 2021 verkkosivuston *Nordisk TegnTube*. Syksyllä 2020 NTN aloittaa hankkeen, joka keskittyy viittomakielisiin lapsiin ja nuoriin. Hankkeen on määrä tuottaa verkkosivusto, jonka videoissa nuoret voivat itse kertoa suhteestaan viittomakieleen. Sivustossa on myös tietoa pohjoismaisista viittomakielistä ja niiden yhtäläisyyksistä sekä eroista. Kyseessä on resurssi, jota voidaan hyödyntää myös opetustarkoituksissa. Hanketta koordinoi Tanskan kielilautakunta.

Aikuisten oppimisen pohjoismainen verkosto

Aikuisten oppimisen pohjoismainen verkosto (NVL) keskittyy muun muassa vähemmistökielten puhujien opetukseen. [Alfagodigital](#)-sivustoon on koottu innovatiivisia digiresursseja opettajille, jotka opettavat kieliä taustaltaan ei-pohjoismaalaisille oppilaille. NVL:n Alfarådet-yhteistyöverkosto on toteuttanut omia työpajoja ja esitellyt resursseja opettajien konferensseissa. Lisäksi Alfarådet on julkaissut vuonna 2020 [artikkelikokoelman](#), joka tarjoaa inspiraatiota maahanmuuttajien kieltenopetukseen koronarajoitusten aikana. NVL auttaa myös [DialogWeb](#)-verkkolehensä kautta vahvistamaan opettajien tietämystä naapurimaiden kielistä ja kulttuureista sen lisäksi, että lehti tarjoaa ammatillista antia.

Pakolaisten ja maahanmuuttajien kotouttamista koskeva yhteistyöohjelma

Pakolaisten ja maahanmuuttajien kotouttamista koskeva yhteistyöohjelma (jäljempänä kotouttamisohjelma) keskittyy vastasaapuneiden pakolaisten työmarkkinaintegratioon sekä lasten ja nuorten kotouttamiseen. Kielten oppimiseen on kiinnitetty erityistä huomiota monissa hankkeissa, selvityksissä ja analyysissä.

Vuonna 2019 kotouttamisohjelma tuki sektorienvälisen Flerspråklighet i Norden -verkoston (FLIN) hanketta. Verkoston toimijoilla on osaamista kielitaidon ja osaamisen kehittämisestä lapsilla, nuorilla ja aikuisilla, joilla on enemmistökieli toisena kielinä. Verkostossa on mukana julkishallinnon, opettajankoulutuslaitosten ja tutkimuslaitosten edustajia Norjasta, Ruotsista, Suomesta ja Tanskasta. FLIN-hanke oli suunnattu päiväkodeille, peruskouluille ja toisen asteen oppilaitoksille, ja siinä keskityttiin vähentämään oppimistulosten eroja pohjoismaisia kieliä ensimmäisenä kielinä puhuvien oppilaiden sekä enemmistökieliä toisena kielinä puhuvien oppilaiden välillä. Vuonna 2019 julkaistu raportti ["Veje til beskæftigelse for flygtninge- og indvandrerkvinder"](#) osoittaa, että riittävällä kielitaidolla on ammattiosaamisen ohella ratkaisevan tärkeä merkitys varsinkin naisten työelämään osallistumisessa. Raportissa keho-

tetaankin vahvistamaan toimia, joilla voidaan lisätä naisten osallistumista kieltenopetukseen.

Raportti "[Nordic integration and settlement policies for refugees – A comparative analysis of labour market integration outcomes](#)" (2019) käy läpi vastasaapuneille paikallisille suunnatut Pohjoismaiden kielenoppimishjelmat. Lisäksi raportissa tutkitaan kielenoppimisen vaikutusta työelämään osallistumiseen sekä kieltenopetukseen osallistuvien vastasaapuneiden osuutta. Nordregio julkaisi raportin jatkoksi vuonna 2020 politiikkamuistion "[Education efforts and the integration of immigrants](#)", joka keskittyy vastasaapuneiden lasten kielenoppimiseen.

Kielijulistuksen kansallinen seuranta

Seuraavassa on lyhyt tiivistelmä kauden 2019–2020 maaraporteista.

Maaraportit

Maaraportit osoittavat, että Pohjolassa kiinnitetään huomiota hyvin monenlaiseen kieliasioihin. Maaraporteissa käsiteltävissä asioissa ja pohjoismaisen kieliyhteistyön painopistealueissa on päällekkäisyyttä. Maat eivät kuitenkaan aina painota samoja asioita yhtä paljon tai käsittele niitä samasta näkökulmasta.

Kielten ymmärtämisen ja tuntemuksen painottaminen kytkeytyy usein koulutukseen, mutta ne ymmärretään myös laajemmin tavalla, joka kattaa suuren osan julkisesta tilasta (esimerkiksi elokuvat, televisio ja kirjastoyhteistyö). Skandinaavisten kielten ymmärtäminen ja tuntemus kytketään ajatukseen Pohjolasta yhtenäisenä alueena. Lisäksi käsitellään kielten ja kieltenopetuksen kulttuuria ylläpitävää vaikutusta. Norja, Tanska ja Ahvenanmaa korostavat varsinkin pohjoismaisten naapurikielten ymmärtämistä, kun taas Islanti, Ruotsi, Suomi, Färsaaret ja Grönlanti keskittyvät enemmän sisäisiin kielikysymyksiin tai rinnakkaiskielisyteen.

Kieliteknologia nostetaan esiin lähes kaikissa raporteissa. Tämä vastaa hyvin teemoja, joita myös pienten kielten elvytystyöryhmä ja Pohjolan kielilautakunnat ovat käsitelleet. Niistä voidaan mainita kieliteknologian resurssit, jotka tukevat konekääntämistä ja sähköisten sanakirjojen (kuten fääri–grönlanti-sanakirjan) laatimista, sekä kansallisten kielipankkien mahdollinen tuleva yhteistyö. Lisäksi voidaan mainita kielten kehitys suhteessa yhteiskunnan digitalisaatioon ja uusiin tekniikoihin (Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska ja Grönlanti).

Monissa raporteissa käsitellään vähän eri näkökulmista viittomakielten asemaa ja vahvistamista varsinkin viittomakielisten lasten kannalta (Islanti, Norja, Ruotsi ja Suomi).

Rinnakkaiskielisyyttä, monikielisyyttä ja vähemmistökieliä käsitellään niin ikään eri näkökulmista. Englannin ja/tai tanskan asemaa kieliyhteisössä sivutaan Islannin, Färsaarten ja Grönlannin raporteissa. Tanskan raportissa käsitellään saksan asemaa maan vähemmistökielenä ja jälleenyhdistymisen juhluvuotta. Norjan, Ruotsin ja Suomen raporteissa käsitellään erikseen saamelaiskieliä, mutta myös muita kansalli-

sia vähemmistökieliä mainitaan. Suomen maaraportissa korostetaan ruotsinkielisen koulutuksen laatutyötä ja keskitytään hyvin laajaan aihekirjoon: kielelliseen tas-arvoon, monikieliseen pedagogiikkaan ja opettajankoulutuksen laatuun. Norja mainitsee raportissaan, että vähemmistökielten käytöstä hallinnossa olisi syytä tehdä pohjoismaista yhteistyötä. Aikuisten oppimista ja varhaiskasvatusta käsitellään monissa raporteissa.

Pakolaisten ja maahanmuuttajien kielitaitoa ja kotoutumista käsitellään niin ikään monissa raporteissa (Islanti, Norja, Ruotsi ja Suomi).

Selkokieliä esitellään Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan maaraporteissa.

Maat viittaavat raporteissaan konkreettisesti pohjoismaisen kieliyhteistyön eri osiin, pohjoismaisiin tukijärjestelmiin sekä Pohjoismaiden ja kieliammattilaisten ympäristöjen väliseen kokemustenvaihtoon. Lisäksi tehdään selkoa kansallisesta työstä, joka liittyy kielilainsäädäntöön ja kielistrategioihin (Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi, Ahvenanmaa ja Färösaaret).

Liitteet

Liite 1	Tanskan maaraportti 2020
Liite 2	Suomen maaraportti 2020
Liite 3	Färösaarten maaraportti 2020
Liite 4	Grönlannin maaraportti 2020
Liite 5	Islannin maaraportti 2020
Liite 6	Norjan maaraportti 2020
Liite 7	Ruotsin maaraportti 2020
Liite 8	Ahvenanmaan maaraportti 2020